

POSTANOWIENIE

Dnia 2 grudnia 2011 r.

Sąd Najwyższy w składzie :

SSN Hubert Wrzeszcz (przewodniczący, sprawozdawca)

SSN Wojciech Katner

SSN Anna Kozłowska

w sprawie z wniosku Kajetana K.
przy uczestnictwie Magdaleny K.
o przysposobienie pełne małoletniej Michaliny C. reprezentowanej
przez kuratora Danutę W.,
po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Cywilnej
w dniu 2 grudnia 2011 r.,
skargi kasacyjnej uczestniczki Magdaleny K.
od postanowienia Sądu Okręgowego
z dnia 13 lipca 2010 r.,

uchyla zaskarżone postanowienie oraz postanowienie Sądu Rejonowego z dnia 29 marca 2010 r., i przekazuje sprawę Sądowi Rejonowemu do ponownego rozpoznania, pozostawiając temu Sądowi rozstrzygnięcie o kosztach postępowania kasacyjnego.

Uzasadnienie

Postanowieniem z dnia 29 marca 2010 r. Sąd Rejonowy orzekł pełne przysposobienie małoletniej Michaliny C. przez wnioskodawcę Kajetana K. Orzekł też, że przysposobiona będzie nosić nazwisko przysposabiającego i nakazał Urzędowi Stanu Cywilnego sporządzenie nowego aktu urodzenia przysposobionej z wpisem wnioskodawcy jako ojca.

Sąd ustalił, że Michalina C., urodzona 1 sierpnia 2000 r., jest córką uczestniczki postępowania Magdaleny K. i jej zmarłego w dniu 27 stycznia 2003 r. męża Mirosława C. Wnioskodawca i Magdalena K., po siedmiu latach znajomości, w dniu 11 września 2009 r. zawarli związek małżeński. Małżonkowie mieszkają razem z małoletnią Michaliną. Ich związek małżeński jest oparty na stabilnej i silnej więzi uczuciowej i gospodarczej. Oboje wspierają się w sprawowaniu opieki i wychowywaniu małoletniej, opartych na wspólnym systemie wartości i przekonań wychowawczych.

Wnioskodawca i Magdalena K. pracują zawodowo, są osobami bez nałogów, niekaranymi. Małoletnia M. jest uczennicą III klasy Szkoły Podstawowej. Wnioskodawca jest silnie emocjonalnie związany z małoletnią, traktuje ją jak córkę. Michalina akceptuje go, mówi do niego wujku. Szuka wsparcia wnioskodawcy, okazuje mu uczucia, liczy się z możliwością zaakceptowania go jako ojca.

Opierając się na dokonanych w sprawie ustaleniach, Sąd Rejonowy uznał, że pełne przysposobienie leży w interesie małoletniej M., jest dla jej dobra (art. 114 § 1 i art. 121 k.r.o.). O zmianie nazwiska małoletniej Sąd orzekł na podstawie art. 122 § 1 k.r.o. Podstawę prawną sporządzenia nowego aktu urodzenia małoletniej stanowi art. 49 ustawy z dnia 29 września 1986 r. – Prawo o aktach stanu cywilnego (tekst jedn.: Dz. U. z 2004 r. Nr 161, poz. 1688 ze zm., dalej: „p.a.s.c.”).

Zaskarżonym postanowieniem Sąd Okręgowy oddalił apelację wnioskodawcy i uczestniczek postępowania, dzieląc ustalenia faktyczne i ocenę prawną Sądu pierwszej instancji. Sąd odwoławczy nie znalazł podstaw, aby orzec – na skutek zmiany w apelacji wniosku co do rodzaju przysposobienia – zamiast przysposobienia pełnego przysposobienie niepełne małoletniej Michaliny C. Zdaniem Sądu takie żądanie stanowi w rozumieniu art. 383 k.p.c. niedopuszczalną zmianę wniosku w postępowaniu apelacyjnym. Sąd nie znalazł

także podstaw do zmiany orzeczenia o nazwisku i nadania przysposabianej nazwiska składającego się z jej dotychczasowego nazwiska i nazwiska przysposabiającego (art. 122 § 2 k.r.o.), ponieważ w sprawie nie zostało zgłoszone takie żądanie przez osobę, która ma być przysposobiona.

W skardze kasacyjnej, opartej na obu podstawach, pełnomocnik wnioskodawcy i uczestniczki postępowania zarzucił naruszenie art. 3 ust. 1, art. 12 i art. 21a Konwencji o prawach dziecka, przyjętej przez Zgromadzenie Ogólne Narodów Zjednoczonych w Nowym Jorku dnia 20 listopada 1989 r. (Dz. U. z 1991 r. Nr 120, poz. 526 ze zm.; dalej: „Konwencja o prawach dziecka”), art. 8 ust. 1 i 2 Europejskiej konwencji o przysposobieniu dzieci sporządzonej w Strasburgu dnia 24 kwietnia 1967 r. (Dz. U. z 1999 Nr 99, poz. 1157; dalej: „Europejska konwencja o przysposobieniu”), art. 114 § 1, art. 117 § 1, art. 118 § 2 i 3, art. 121, art. 122 k.r.o, art. 47 i 49 p.a.s.c. oraz obrazę art. 216¹, 576, art. 383 k.p.c. Powołując się na te podstawy wniósł o uchylenie postanowień Sądów obu instancji i przekazanie sprawy do ponownego rozpoznania albo o uchylenie postanowień Sądów obu instancji i orzeczenie zgodnie z żądaniem apelacji.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Dla oceny zasadności skargi kasacyjnej rozstrzygające znaczenie ma zarzut wydania zaskarżonego postanowienia z naruszeniem art. 576 k.p.c. i art. 118 § 3 k.r.o., polegającym - zdaniem skarżącej - na zaniechaniu obowiązku wysłuchania przysposabianej.

Z art. 576 § 2 k.p.c. wynika, że w sprawie o przysposobienie sąd ma obowiązek wysłuchać – poza salą posiedzeń sądowych – przysposabianego, jeżeli jego rozwój umysłowy, stan zdrowia i stopień dojrzałości na to pozwala i uwzględnić w miarę możliwości jego rozsądne życzenia. Przewidziana w tym przepisie powinność wysłuchania stanowi realizację postanowień Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej i Konwencji o prawach dziecka. Art. 72 ust. 3 Konstytucji nakłada na organy władzy publicznej oraz osoby odpowiedzialne za dziecko obowiązek wysłuchania dziecka i w miarę możliwości uwzględnienia jego zdania. Art. 12 Konwencji o prawach dziecka stanowi natomiast, że Państwa-Strony zapewniają dziecku, które jest zdolne do kształtowania swych własnych poglądów,

prawo do swobodnego wyrażania własnych poglądów we wszystkich sprawach dotyczących dziecka, przyjmując je z należytą wagą, stosownie do wieku oraz dojrzałości dziecka.

Celem wspomnianego wysłuchania jest – jak trafnie podkreśla się w piśmiennictwie – uzyskanie od dziecka informacji dotyczących np. jego stosunków z przysposabiającym, ich wzajemnego zrozumienia, stopnia przywiązania i in. Wysłuchanie może więc dostarczyć sądowi informacji istotnych dla oceny, czy przysposobienie i jego rodzaj będą zgodne z dobrem dziecka, mającym rozstrzygające znaczenie dla ustalenia, czy przysposobienie może być orzeczone (art. 114 § 1 k.r.o.),

Podkreśleniem stanowiącego zasadę obowiązku wysłuchania przysposobianego, który nie ukończył 13 lat, ale może pojąć znaczenie przysposobienia, jest regulacja zawarta w art. 118 § 3 k.r.o., przewidująca wyjątkowo możliwość orzeczenia przysposobienia bez wysłuchania przysposobianego. Zgodnie z tym przepisem sąd opiekuńczy może odstąpić od wysłuchania przysposobianego, jeżeli z oceny stosunku między przysposabiającym i przysposobianym wynika, że uważa się on za dziecko przysposabiającego, a wysłuchanie byłoby sprzeczne z dobrem dziecka.

Ze względu na powyższe nie można odmówić racji skarżącej, że zaskarżone postanowienie zostało wydane z naruszeniem przepisów nakładających na sąd obowiązek wysłuchania przysposobianego. Odstępując od wysłuchania Michaliny C., będącej w chwili orzekania uczennicą trzeciej klasy szkoły podstawowej, Sąd nie wykazał, aby zachodziły ustawowo określone podstawy zaniechania tej czynności. Z podstawy faktycznej zaskarżonego postanowienia, a zwłaszcza z ustalenia, że małoletnia zwraca się do wnioskodawcy *per* wujku, wynika, że nie uważa się ona za dziecko przysposabiającego. Argumentu uzasadniającego niewysłuchanie przysposobianej - z powodu obowiązku wysłuchania jej poza salą posiedzeń sądowych - nie stanowi podniesiona przez Sąd odwoławczy okoliczność, że na skutek zaniechania wysłuchania przysposobiana uniknęła „konieczności stawienia przed Sądem, z którym zawsze wiąże się pewien dyskomfort psychiczny”. Warto też przypomnieć, że w wypadku odstąpienia od wysłuchania

przysposobianego na podstawie art. 118 § 3 k.r.o. sąd – czego nie ma w sprawie – czyni o tym stosowną wzmiankę w protokole posiedzenia (§ 222 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 23 lutego 2007 r. – Regulamin urzędowania sądów powszechnych (Dz. U. Nr 38, poz. 249 ze zm.).

Reasumując, zarzut naruszenia art. 376 § 2 k.p.c. i art. 118 § 3 k.r.o. należało uznać za uzasadniony. Sąd nie naruszył natomiast dotyczącego procesu art. 216¹ k.p.c., podlegającego wyłączeniu w sprawie o przysposobienie ze względu na szczególne przepisy regulujące tę kwestię.

Przepis art. 576 § 1 k.p.c. stanowi, że przed wydaniem orzeczenia co do istoty sprawy sąd opiekuńczy - poza wysłuchaniem przedstawiciela ustawowego osoby, której postępowanie dotyczy - w wypadkach ważniejszych powinien ponadto w miarę możliwości wysłuchać osoby bliskie tej osoby. Przyjmuje się, że przytoczony przepis posługuje się pojęciem „osoba bliska” w szerokim znaczeniu, a ocena w rozumieniu tego przepisu „wypadków ważniejszych” należy do sądu i zależy od okoliczności sprawy. Sąd powinien więc w każdym wypadku rozważyć, czy w sprawie – oprócz wysłuchania przedstawiciela ustawowego osoby, której postępowanie dotyczy – nie zachodzą przewidziane w art. 576 k.p.c. przesłanki wysłuchania innych osób, pozwalającego uzyskać lepszy obraz stanu faktycznego i większe możliwości prawidłowego załatwienia sprawy.

Przewidziane w art. 576 § 1 k.p.c. unormowanie, nie pozwala odeprzeć zarzutu skarżącej, że Sąd powinien, ze względu na stanowiące zasadniczą przesłankę rozstrzygnięcia dobro przysposobianej, rozważyć wysłuchanie w sprawie babci małoletniej, Bożeny S. Michalina C. jest – jak twierdzi skarżąca – jedyną wnuczką Bożeny S., córką jej zmarłego jedynego dziecka i łączy ją z babcią silne więzi uczuciowe. Wyjaśnienie relacji między wnuczką i babcią jest niezbędne zarówno dla oceny zasadności orzeczonej adopcji pełnej, jak i pominięcia zastosowania w sprawie art. 121¹ § 2 k.r.o.

Przewidziana w art. 383 k.p.c. niedopuszczalność zmiany powództwa przed sądem drugiej instancji obejmuje niedopuszczalność „rozszerzenia żądania pozwu”, czyli żądania czegoś więcej w granicach tego samego roszczenia, jak i zmiany powództwa w postaci wystąpienia z całkowicie nowymi roszczeniami.

Należy podzielić zarzut skarżącej, że przytoczony przepis nie stanowił przeszkody do orzeczenia przez Sąd odwoławczy – na skutek zgłoszonej w apelacji zmiany wniosku co do rodzaju przysposobienia - zamiast przysposobienia pełnego przysposobienia niepełnego Michaliny C., ponieważ taka zmiana wniosku nie stanowiła w rozumieniu art. 383 k.p.c. ani rozszerzenia żądania wniosku, ani zgłoszenia całkowicie nowego roszczenia. Podstawę wniosku zarówno o przysposobienie pełne, jak i niepełne stanowią te same przesłanki. Przy ocenie dopuszczalności zmiany żądania wniosku co do rodzaju przysposobienia nie można pomijać również tego, że wniosek o przysposobienie ma nie tylko formalne, lecz także materialnoprawne znaczenie (art. 117 § 1 k.r.o.), co oznacza, że sąd nie może – do czego doszło w sprawie na skutek nieuwzględnienia wspomnianej zmiany wniosku – wbrew woli osoby uprawnionej ukształtować stosunku prawnego.

Skuteczne podważenie, na skutek uznania drugiej podstawy kasacyjnej za uzasadnioną, podstawy faktycznej zaskarżonego postanowienia powoduje, że ocena zrzutów prawa materialnego byłaby przedwczesna. Skuteczność zgłoszenia zarzutu kasacyjnego dotyczącego naruszenia prawa materialnego wchodzi bowiem zasadniczo w rachubę tylko wtedy, gdy ustalony w postępowaniu apelacyjnym stan faktyczny, stanowiący podstawę zaskarżonego orzeczenia, nie budzi zastrzeżeń (wyrok Sądu Najwyższego z dnia 26 marca 1997 r., II CKN 60/97, OSNC 1997, nr 9, poz. 128).

Z przedstawionych powodów Sąd Najwyższy orzekł, jak w sentencji postanowienia (art. 398¹⁵ § 1 k.p.c. oraz art. 108 § 2 w związku z art. 398²¹ i art. 391 § 1 k.p.c.).